

Відгук
офіційного опонента, доктора філологічних наук, професора
Олени Івановської на дисертацію Інни Миколаївни Гриневич
«ФОЛЬКЛОРИЗМ ХУДОЖНЬОЇ ТВОРЧОСТІ ОСИПА МАКОВЕЯ
В ЕТНОЕСТЕТИЧНОМУ ВИМІРІ»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
зі спеціальності 10.01.07 – фольклористика
(Львівський національний університет імені Івана Франка. – Київ, 2017)

Актуальність теми. Попри тривалий фольклористично-літературознавчий дискурс, предметом якого є феномен фольклорно-літературних взаємин (рецепція художньою літературою фольклорного матеріалу, процеси фольклоризації авторського твору та постання так званого «третього тексту»), ця наукова проблема потребує постійного моніторингу, осмислення різних її аспектів з урахуванням теоретичних новацій, відповідно – поточнення категоріального апарату, висвітлення малознаних едиційних лакун та їх термінологічне параметрування. Пошукувач наукового ступеня підкреслює: «Важливим залишається визначення етнофункціональних та естетичних параметрів літературних творів реалістичного дискурсу паралельно з дослідженням актуалізації етноестетичних критеріїв у складі певних мікросистем, образних полів, що відображають як світогляд художника слова, так і системні характеристики знаків з естетичною семантикою в етнічному просторі української культури кінця XIX – початку XX століття» (с.9). Більше того, авторка дисертації, Інна Гриневич, ставить перед собою доволі непросте завдання, яке і до сьогодні залишається на вістрі не лише філології, а й вітчизняної гуманітаристики загалом: «На широкому фактичному матеріалі здійснити комплексний аналіз функціонування етноестетичних засобів у творчості Осипа Маковея як малодослідженого художника слова» (с.11). Національна культура, як і державна українська мова, є маркерами не лише нації, а й держави. Тому в умовах російсько-української війни, боротьби з екстремістськими проявами «російського світу», який упродовж тисячоліть деструктивно впливав на сприйняття українством своїх етноестетичних параметрів, адекватно представити «послання» предків,

Завідуюча бібліотекою
ЛНУ імені Івана Франка
Віддай № 1150
11.12.2017

художньому тексті письменника, який живився народним словом і його мудрістю, є важливим не лише науковим, просвітницьким завданням, а й державницьким. Тож актуальність наукової праці і за предметом, і за об'єктом наукового студіювання, і за дослідницькими завданнями не викликає сумніву. Авторкою дисертації дібрано методологічний інструментарій оптимально адекватно пошуковій меті: плюралізм методологічних прийомів дозволив здійснити добротне комплексне дослідження.

Проблематика дисертації відповідає науково-дослідницькому спрямуванню, навчальному плану і навчальним програмам кафедри української фольклористики імені академіка Філарета Колесси Львівського національного університету імені Івана Франка, а також виконана в контексті дослідницької наукової теми кафедри «Усна народна словесність у науковому висвітленні: історичний дискурс, жанри, поетика» (державний реєстраційний номер 0116U001696; науковий керівник – доктор філологічних наук, професор Івашків Василь Михайлович). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 9/2 від 27 лютого 2013 року).

Найбільш істотні наукові результати.

- 1.** Уперше в українській фольклористиці на широкому фактичному матеріалі здійснено комплексний аналіз функціонування етноестетичних засобів у творчості Осипа Маковея як малодослідженого художника слова.
- 2.** Обґрунтовано доцільність розширення науково-теоретичних та змістових дефініцій поняття «фольклоризм літератури». Поточнено наукову категорію «фольклоризм» як способу авторського відтворення колективної духовної матриці народу.
- 3.** Піддано науковій інтерпретації, саме з фольклористичної точки зору, малодосліджені художні тексти Осипа Маковея та проаналізовано його фольклористичні розвідки.
- 4.** Розширено методологічну базу дослідження етноестетики літературного тексту та проведено аналіз можливостей функціонування етноестетичних елементів у художньому дискурсі.

5. Виокремлено новий напрям у вивченні функціонування фольклорних одиниць як естетично значущих елементів авторського тексту як твору мистецтва, що сприяє поглибленню теоретичних основ фольклористики.

Нові факти, отримані дисертантом.

1. У дисертації актуалізовано авторські художні тексти, які упродовж тривалого часу перебували на маргінесі фольклористичного й літературознавчого студіювання. Це літературні твори О. Маковея, видані у прижиттєвих збірках та після смерті письменника: збірка «Поезії» (1895), збірка «Подорож до Києва» (1897), збірка «Наші знакомі» (1901), збірка «Оповідання» (1904), оповідання «Пустельник з Путни і інші оповідання» (1909), збірка «Кроваве поле» (1921), збірка «Примруженим оком» (1923), збірка «Сатира» (1951), збірка «Вибрані твори» (1954), збірка «Поезії» (1967), збірка «Народні пісні в записах Осипа Маковея» (1981), збірка «Твори» (1983), повість «Ярошенко» (1985), збірка «Подорож до Києва» (1998), збірка «Вибране» (2008), збірка «Козацькому роду нема переводу! Згадаймо, братія моя» (2012); твори, опубліковані в газетах «Буковина», «Діло», «Руслан», «Свобода» та журналах «Промінь», «Літературно–науковий вісник» (1895–1928 рр.).
2. Уведено в науковий обіг документи відділу рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України, відділу рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка Національної академії наук України м. Києва.
3. Авторкою рецензованої праці поняття «фольклоризм» вживається у широкому сенсі та поточнено його як «фольклорний субстрат в літературному творі, який трансформувався, переосмислювався та набув нового звучання в авторській обробці», а етноестетика, на думку І. Гриневич, є «головною умовою існування фольклорного чи літературного твору в часі, а також переходу його від просто естетичного до історичного явища» (с.47).
4. Мовотворчість Осипа Маковея «є важливим джерелом для дослідження шляхів розвитку української літературної мови, зокрема з погляду її етнокультурних витоків» (с.90), оскільки в авторських «концептах поета акумулюється культурний рівень кожної мовної одиниці, а сам концепт реалізується не тільки

в слові, а й у словосполученні, висловлюванні», розгортаючи та ускладнюючи символізм художнього тексту» (с.91).

Ступінь обґрунтованості використаних методів, а також отриманих результатів і положень дисертації.

Авторка пошукуваного ступеня детально висвітлила категорію «естетика» від Аристотеля, Н. Буало, Г.–Е. Лессінга, Д. Дідро до Я. Гарасима та способи її оприявлення в авторському та народнопоетичному текстовому просторі. На основі вивчених джерел І. Гриневич схильна розглядати красу у широкому гуманістичному сенсі, а не як «прикрасу» фольклорного тексту чи літературного твору. У роботі простежується тенденція до виявлення естетизму на рівнях: «форми у формі» (за М. Грушевським), магічної спроможності формувати настрій учасників комунікативної події (за М. Сумцовим), прояву «народного Гомера» (за Кулішем), ознаку національної самобутності (за О. Бодянським), «гаранта» збереження етнічного характеру (за Я. Гарасимом) – тобто, у сукупності функціональних та текстотвірних характеристик, що відповідає новітнім тенденціям фольклористики.

Дисертанка всебічно розкрила основні підходи до теоретичного трактування фольклоризму, спираючись на тривалий фольклористично-літературознавчий дискурс, та виявила його роль у ретрансляції етноестетичних параметрів народу. Авторка дисертації справедливо зауважила, що «у сучасних фольклористичних дослідженнях фольклоризм осмислюється як мовноестетичний знак, який узагальнює досвід мовців» (с.46), тому вибудовує свою дослідницьку стратегію аналізу фольклоризму літературного спадку О. Маковея з урахуванням цієї тези, що дозволило виструнчити логіку праці, відшукати спільний знаменник для всього огрому аналізованого матеріалу.

У рецензованій праці на прикладі життя і творчості Осипа Маковея достатньо аргументовано доведено, що фольклорний контент, яким оперує індивід, актуалізуючи у своїй комунікативній й культурній практиці, формує життєве кредо громадянина, творить персональну картину світу людини, котра відчуває себе включеною у загальнолюдську, національну аксіологію. Народнопоетична творчість є способом вияву базових архетипів, через

індивідуальну спроможність творити (чи відтворювати) архетипні образи митець може апелювати до прийдешніх поколінь та продукувати текст, який зберігає архаїчні смисли і, водночас, «дає ключ» для їх дешифрування.

Значення для науки і практики отриманих результатів.

Теоретичні конструкти, запропоновані дисертанткою, можна використати у розробці нових підходів до проблеми фольклоризму літератури інших історичних періодів. Висновки, отримані в результаті роботи над проблематикою фольклорно-літературної взаємодії, можуть прислужитися для вивчення літературної топосфери, вони є суттєвими і для розвитку сучасної фольклористики. Основні положення дисертаційної праці можуть бути розвинуті у подальших працях про інклюзії фольклорного субстрату у художні тексти різних авторів, та наукові дані можуть бути використані у навчальних курсах із теорії фольклору, історії фольклористики, звичаєвого права та усної народнопоетичної творчості, спецсеминарів із проблем генології та поетики художнього тексту.

Наукова робота Інни Миколаївни Гриневич є самостійним і фактологічно вивіреном дослідженням, що дасть імпульс для нових студій над специфікою синтезу авторської та колективної суб'єктності текстотворення. Робота новаторська, всі її положення добре аргументовані. За темою дисертаційної роботи опубліковано вісім статей у фахових виданнях, зокрема 2 статті занесено до міжнародних наукометричних баз РИНЦ, Scholar Google, одна стаття – в іноземному виданні.. Положення дисертації достатньо апробовані на наукових форумах.

Недоліки роботи.

1. Робота І. М. Гриневич лише б виграла, коли б авторка, аналізуючи народознавчу розвідку О.Маковея «Звичаї, обряди і повір'я святочні в місті Яворові» та праці «Порівняння, образи і символи в народних піснях», провела зіставлення святочних звичаїв, зафіксованих фольклористом на Галичині, з часовими відповідниками Центральної чи Східної України, тим самим вказавши на типологію чи самотутність аналізованого матеріалу.
2. Загальновідомо, що архетипи (за К.Юнгом – Самість, Тінь, Аніма, Анімус,

Персона) є найзагальнішими схемами творчих уявлень, фундаментальними матрицями духовності, що успадковуються, будучи позбавленими змісту, отже, не можна відчути чи пережити архетип у чистому вигляді, а тільки в одній із нескінченної кількості його іпостасей – архетипному образі (А. Шестак). Тому знаходимо певну невідповідність у підрозділі 2.1.1 дисертації: Інна Гриневиц, аналізуючи архетипну парадигму художніх поетичних образів авторства Осипа Маковея, ставить собі за мету дослідити саме етнокультурні архетипи, що декларує уже в назві цього структурного підрозділу: «Етнокультурні архетипи як основний чинник відображення національного менталітету у поезії» (с.60). На нашу думку, цей самий підрозділ переобтяжений прикладами, деякі з них потребують розширеного коментаря автора.

3. Авторкою дисертаційної праці не враховані наукові набутки у царині вивчення фольклоризму літератури Ж. Янковської, зокрема її останньої монографії «Фольклоризм української романтичної прози», а також положення дисертаційних праць представників молодшої генерації дослідників народної творчості Київської фольклористичної школи, приміром О. Кирилук та Н. Пластун.
4. Жанр дисертації передбачає чітке дотримання наукового стилю та правописної норми, затвердженої Правописом, тому при підготовці до друку монографії за темою дисертації радимо адаптувати цитації першоджерела (тексти О. Маковея) до сучасних правописних норм. А також перекласти українською мовою назви праць, приміром, «Начатки русской филологии» (с.16), «Об историческом значении русской народной поэзии» (с.17), «Записки о Южной Руси» (с.80) і т. ін.

Однак наведені зауваження, а можливо, й полемічні контрапункти не применшують значення рецензованої дисертаційної праці.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим нормам.

Дисертація «Фольклоризм художньої творчості Осипа Маковея в етноестетичному вимірі» відповідає спеціальності 10.01.07 – фольклористика, профілю спеціалізованої вченої ради Д 35.051.13 із захисту дисертацій на

здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук у Львівському національному університеті імені Івана Франка, вимогам, які встановлені у «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а також вимогам МОН України, які передбачені для кандидатських дисертацій. Авторка дисертації, Гриневич Інна Миколаївна, заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук із спеціальності 10.01.07 – фольклористика.

Офіційний опонент:

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри фольклористики
Інституту філології
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

О.П.Івановська

Підпис О.П.Івановської стверджую

Учений секретар
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
УЧЕНИЙ СЕКРЕТАР
КАРАУЛЬНА Н
11.12

Н.В.Караульна